

SAMARALI VA SAMARASIZ INVESTITSIYALAR

Qurbonova Sevara Sanjar qizi

Shahrisabz davlat pedagogika instituti

Pedagogika nazariyasi va tarixi yo'nalishi 1-kurs magistranti

qurbonovasevara20@gmail.com

orcid: 0009-0000-4125-7222

<https://doi.org/10.5281/zenodo.15392846>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 05-May 2025 yil

Ma'qullandi: 10-May 2025 yil

Nashr qilindi: 13-May 2025 yil

KEYWORDS

Investitsiya, samarali investitsiya, samarasiz investitsiyalar, diversifikatsiya, uzoq muddatli reja, yuqori riskli aktivlar, kuzatuv va monitoring

ABSTRACT

Ushbu ilmiy maqolada investitsiyalar ularning samarali va samarasiz omillari, ularning ahamiyati, moliyaviy barqarorligi haqida ilmiy nazariy bilimlar manbai keltirilib o'tilgan, taklif va tavsiyalar ishlab chiqilgan.

Hozirgi rivojlanayotgan texnologiyalar muhitida har bir soha uchun investitsiya kiritish o'ta muhim bo'lib, bular sohaning rivojlanishiga va taraqqiy etishiga zamin yaratadi. Investitsiya so'zining bir nechta lug'aviy ma'nomlari mavjud bo'lib, eng muqobil variantga to'xtalib o'tamiz. Investitsiya yaratish — bu moliyaviy resurslarni (pul, vaqt, ma'lumot) maqsadli tarzda sarflash, ishlab chiqarish yoki xizmatlarni kuchaytirish maqsadida amalga oshiriladi. Hozirgi kunda inson manfaatlariga qaratilgan bozor iqtisodiyotiga o'tishda investitsiyalarni yanada kengroq jalb qilish hamda moliyalashtirishning samarali usullarini o'rganish, muqobil variantlarni to'g'ri tanlash va baholashdek takomillashgan zamonaviy mexanizmlari va vositalarini chuqurroq o'rganish hamda investitsion infratuzilmalarni bozor tamoyillari orqali shakllantirish kelgusidagi asosiy vazifalarni hal etishda muhim omil bo'lib qolmoqda. Mamlakatimizda investitsiya faoliyati ko'lamini yanada kengroq yuritishda nafaqat milliy, balki xalqaro moliya institutlarining barcha kredit liniyalaridan kengroq foydalanishga ega bo'lish, xalqaro miqyosdagi kapital harakatini boshqarish, xalqaro innovatsion inson kapitali rivojini faollashtirish, lizingni kengroq rivojlantirish, iqtisodiyotni liberallashtirish va modernizatsiyalash kabi muhim vazifalarni ta'minlashda ulardan kengroq foydalanish maqsadga muvofiq bo'ladi. [1,18]

Investitsiya yaratishda quyidagi bosqichlar mavjud. Maqsadni aniqlash: Nima uchun investitsiya qilmoqchisiz? Qaytarish muddatini belgilash. Tahlil: Bozorni va imkoniyatlarni o'rganish, risklarni baholash. Resurslarni to'plash: Zarur mablag'larni yig'ish, bankdan kredit yoki investorlar jalb qilish. Loyihani amalga oshirish: Investitsiya qilish uchun tanlangan soha yoki loyihani ishga tushirish. Monitoring: Investitsiya jarayonini kuzatish va natijalarni baholash. Maqsadli reja tuzib, uzluksiz monitoring va mijoz talablarini hisobga olib, muvaffaqiyatga erishish mumkin. Samarali investitsiya yaratish uchun quyidagi asosiy

strategiyalarni hisobga olish muhim: Maqsadlarni belgilash: O'z investitsiya maqsadlaringizni aniqlang, masalan, daromad olish, kapitalni oshirish yoki risklarni kamaytirish. Bozorni o'rganish: Investitsiya qilish uchun to'g'ri sohalar va aktivlarni aniqlash uchun bozorni va tendensiyalarni tahlil qiling.

O'zbekiston Respublikasining "Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risida"gi qonunida:

4-modda. Investitsiyalar va investitsiya faoliyatining asosiy prinsiplari

Investitsiyalar va investitsiya faoliyatining asosiy prinsiplari quyidagilardan iborat:

qonuniylik;

oshkoralik va ochiqlik;

investitsiya faoliyatini amalga oshirish erkinligi;

adolatlilik va investitsiya faoliyati subyektlarining tengligi;

investorlarga nisbatan kamsitishga yo'l qo'ymaslik;

investorlarning vijdonliligi prezumpsiyasi.

Investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risidagi qonun hujjatlarining asosiy prinsiplari investitsiya qilish va investitsiya faoliyatini amalga oshirish jarayonining barcha bosqichlarida qo'llaniladi.

6-modda. Investitsiyalarni amalga oshirish shakllari

Investitsiyalarni amalga oshirish shakllari quyidagilardan iborat:

yuridik shaxslarni tashkil etish yoki ularning ustav fondlarida (ustav kapitallarida) ulushli tarzda, shu jumladan mol-mulk va aksiyalar (ulushlar) sotib olish yo'li bilan ishtirok etish;

O'zbekiston Respublikasi rezidentlari tomonidan emissiya qilingan qimmatli qog'ozlarni, jumladan qarz majburiyatlarini olish;

konsessiyalarni olish, shu jumladan tabiiy resurslarni qidirish, o'zlashtirish, qazib olish yoki ulardan foydalanishga doir konsessiyalarni olish, shuningdek mahsulot taqsimotiga oid bitimlarda ishtirok etish;

mulk huquqini, shu jumladan intellektual mulk obyektlariga bo'lgan mulk huquqini, mualliflik huquqlarini, patentlar, tovar belgilari, foydali modellar, sanoat namunalari, firma nomlari va nou-xau, ishchanlik obro'sini (gudvillni), shuningdek savdo va xizmat ko'rsatish sohasi obyektlariga bo'lgan mulk huquqini ular joylashgan yer uchastkalari bilan birgalikda olish;

yer uchastkalariga egalik qilish va ulardan foydalanish (shu jumladan ijara asosida egalik qilish va foydalanish) hamda boshqa tabiiy resurslarga egalik qilish va ulardan foydalanish huquqini olish.

Investorlar qonun hujjatlariga zid bo'lmagan boshqa shakllarda ham investitsiyalarni amalga oshirishi mumkin.

Investitsiya faoliyati investitsiyalar kiritishning turli shakllarini birlashtirish vositasida amalga oshirilishi mumkin.

Investitsiyalarning birlamchi yoki takroran kiritiladigan shakllari o'zgartirilishi ularning investitsiya sifatidagi darajasi o'zgarishiga olib kelmaydi.

12-modda. Investitsiya faoliyati ishtirokchisining huquqlari

Investitsiya faoliyatining ishtirokchisi:

birja, tanlov va tender savdolarining, elektron do'konlarning va kim oshdi savdolarining ishtirokchisi bo'lishga;

investorlar bilan ularning buyurtmalarini bajarish yuzasidan shartnomalar tuzishga;

agar shartnomada boshqacha tartib belgilanmagan bo'lsa, o'zining investor oldidagi majburiyatlarini bajarishga boshqa shaxslarni jalb qilishga haqli.

13-modda. Investitsiya faoliyati ishtirokchisining majburiyatlari

Investitsiya faoliyatining ishtirokchisi:

qonun hujjatlarida belgilangan normalar, qoidalar va standartlarga, shu jumladan raqobat to'g'risidagi, korrupsiyaga qarshi kurashish to'g'risidagi, investitsiyalar va investitsiya faoliyati to'g'risidagi, mehnat to'g'risidagi, shaharsozlik to'g'risidagi va atrof-muhitni muhofaza qilish to'g'risidagi qonun hujjatlari talablariga rioya qilishi;

shartnoma shartlarini o'z vaqtida va lozim darajada bajarishi;

shartnoma shartlarini bajarmaganligi yoki lozim darajada bajarmaganligi sababli investorga yetkazilgan zararlarning o'rnini qoplashi;

davlat boshqaruvi organlari va mahalliy davlat hokimiyati organlarining o'z vakolatlari doirasida qo'yiladigan talablarini bajarishi shart.

Diversifikatsiya: Investitsiyalaringizni turli aktivlarga tarqating, bu risklarni kamaytirishga yordam beradi. Uzlüksiz baholash: Investitsiyalaringizning samaradorligini doimiy ravishda kuzatib boring va zaruratga qarab o'zgarishlar kiriting. Uzoq muddatli reja: Tez-tez o'zgaruvchan qarorlar qabul qilish o'rniga, uzoq muddatli strategiyalarni ko'rib chiqing. Mutaxassis maslahatlari: Moliyaviy maslahatchilar yoki ekspertlardan foydalanish, investitsiya jarayonini yanada samarali qilishi mumkin. Samarasiz investitsiya — bu kutilgan daromad olmaslik yoki zarar ko'rish bilan natijalanadigan moliyaviy faoliyatdir. Samarasiz investitsiyaning asosiy sabablari quyidagilar bo'lishi mumkin: Unsiz va asoslanmagan qarorlar: Bozorni yetarlicha tahlil qilmasdan yoki ma'lumotlarga asoslanmasdan investitsiya qilish. Yuqori riskli aktivlar: Noma'lum yoki juda riskli aktivlarga sarmoya kiritish natijasida katta yo'qotishlar yuz berishi mumkin. Diversifikatsiya etmaslik: Bitta yoki bir nechta aktivlarga sarmoya kiritish va boshqa imkoniyatlarni e'tiborsiz qoldirish. Kuzatuv va monitoring etishmasligi: Investitsiyalarning samaradorligini nazorat qilmaslik va o'zgarishlarga vaqtida javob bermaslik. Tugallanmagan yoki yomon loyiha: O'z vaqtida rejalashtirilgan va keng qamrovli tadqiqot olib borilmagan investitsiya loyihalari. Samarasiz investitsiyalardan qochish uchun ehtiyotkorlik va chuqur tahlil qilish zarur. Investitsiyaga jalb etish — bu investorlarni yoki moliyaviy resurslarni o'z loyihangizga yoki biznesingizga jalb qilish jarayonidir. Buning uchun quyidagi usullardan foydalanishingiz mumkin. Majburiyat va ishonch: O'z loyihangizning istiqbollarni aniq va ishonarli tarzda taqdim eting. Investorlarni jalb qilish uchun loyihangizning potensial daromadini va muvaffaqiyatga erishish imkoniyatlarini ko'rsatish muhimdir. Biznes-reja: Yaxshi tuzilgan biznes-reja tayyorlang.

U loyihangizning barcha jihatlarini, jumladan, moliyaviy prognozlar, bozor tahlili va raqobatchilarni o'z ichiga olishi kerak. Tarmoq o'rnatish: Professional tarmoqni kengaytiring. Investorlar, biznes mutaxassislari va boshqa tadbirkorlar bilan aloqa o'rnatish juda muhimdir. Crowdfunding: Onlayn-platformalar orqali ko'p investorlarni jalb qilish usuli. Ushbu usul kichik investitsiyalar bilan ko'p odamlarni jalb qilish imkonini beradi. Investorlarni taklif qilish: Yirik investorlar yoki venture capital firmalarini jalb qilish uchun tegishli takliflar tayyorlang. Ularning ehtiyojlarini va qiziqishlarini tushunishga harakat qiling. Har qanday

investitsiya jalb etish jarayonida ochiqlik, ishonch va doimiy aloqa muhim rol o'ynaydi. Pedagogik investitsiya — bu ta'lim jarayonini yaxshilash va ta'lim sifatini oshirish maqsadida resurslarga (vaqt, mablag', bilim, texnologiya) sarmoya kiritishdir. Ushbu investitsiyaning asosiy yo'nalishlari. Ta'lim resurslari: Kitoblar, o'quv qo'llanmalar, texnologik vositalar va boshqa materiallar sotib olish. O'qituvchi malakasini oshirish: O'qituvchilarni seminarlar, treninglar va kurslar orqali professional rivojlantirish. Infratuzilma: Ta'lim muassasalarining moddiy-texnik bazasini yaxshilash, masalan, yangi sinf xonalari, kutubxonalar yoki laboratoriyalar qurish. Innovatsiyalar: Zamonaviy o'qitish usullarini, dasturlarni va texnologiyalarni joriy etish. O'quv dasturlari: Kengaytirilgan va innovatsion o'quv dasturlarini ishlab chiqish va tatbiq etish. Pedagogik investitsiyalar ta'lim jarayonining samaradorligini oshiradi, ta'lim sifatini yaxshilaydi va o'quvchilarning ko'nikmalarini rivojlantiradi. Xususan, O'zbekiston Respublikasining 2014-yil 9-dekabrda "Investitsiya faoliyati to'g'risida" qayta tahriridagi qonunida investitsiyaga quyidagicha ta'rif berilgan: "Investitsiyalar – qonun hujjatlarida taqiqlanmagan tadbirkorlik faoliyati va boshqa turdagi faoliyat obyektlariga kiritiladigan moddiy va nomoddiy ne'matlar hamda ularga bo'lgan huquqlar, shu jumladan, intellektual mulkka bo'lgan huquqlar, reinvestitsiyalar. [2,20]

O'zbekistonning 2022-2026 yillarga mo'ljallangan taraqqiyot strategiyasida to'rtinchi ustuvor yo'nalishdagi bir qator maqsad va vazifalar aynan ta'lim sohasini, inson kapitalini rivojlantirishga qaratilgan. Prezidentimiz Shavkat Mirziyoevning "2022-2026 yillarda xalq ta'limini rivojlantirish bo'yicha milliy dasturni tasdiqlash to'g'risida"gi Farmoni e'lon qilindi. Unga ko'ra, jamiyatda o'qituvchi kasbi nufuzini oshirish, pedagoglar uchun qulay ijtimoiy sharoitlar yaratish va mehnatini munosib rag'batlantirish, o'qituvchilarning yoshlarga ta'lim va tarbiya berishdagi mas'uliyatini yanada kuchaytirish bosh mezon qilib ko'rsatildi.

Foydalanilgan adabiyotlar ro'yxati:

1. G'iyosjon Shamsiddinov, Gulandom Raxmatova, **MOLIYAVIY TEXNOLOGIYALAR (FINTECH) VA BANK XIZMATLARINING RAQAMLASHTIRILISHI**, Прикладные науки в современном мире: проблемы и решения, 2024/12/16, 33-37.
2. G Shamsiddinov, „iyosjon, Jasmina Murodulloyeva, and Durdon Turayeva." GLOBAL IQLIM O „ZGARISHI SHAROITIDA EKOLOGIK BARQARORLIKNI SAQLASHNING ZAMONAVIY, INNOVATSION USULLARI." Инновационные исследования в современном мире: теория и практика, 2024, 103-106.
3. G'iyosjon Shamsiddinov, Gulandom Raxmatova, Zilola Rajapova, **KLIENT-SERVER ARXITEKTURALARI**, Наука и инновация, 2025/3/25, 113-119.
4. G'iyosjon Shamsiddinov, Gulandom Raxmatova, Zilola Rajapova, **VIRTUAL BORLIQ VA UNING ASOSIY TUSHINCHALARI**, Наука и инновация, 2025/3/24, 52-58.
5. G'iyosjon Shamsiddinov, Barchin Ro'ziqulova, Laziza Inatillayeva, **BOSHLANG 'ICH TA'LIMDA AXBOROT TEXNOLOGIYALARIDAN FOYDALANISH USULLARI VA AFZALLIKLARI**, Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования, 2024/10/21, 39-41.
6. Л Турсунова, С Жураев, **ЭФФЕКТИВНЫЕ МЕХАНИЗМЫ ПОВЫШЕНИЯ КАЧЕСТВА ОБРАЗОВАНИЯ**, Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования, 2024, 35-37.

7. DO Israilovich, TL Komilovna, Optimization of Validity of Text Information Based On Mechanisms with Soft Clustering, European journal of innovation in nonformal education, 2022, 369-373.
8. Ro'Ziqulova Marjona Jonuzoq Qizi, Tursunova Luiza Komilovna, INFORMATIKA FANINI O 'QITISHDA SAMARALI PEDAGOGIK TEXNOLOGIYALAR, Central Asian Journal of Multidisciplinary Research and Management Studies, 2025, 63-66.
9. Луиза Комиловна Турсунова, Гиесжон Шамсиддинов, Образ педагога в информационном мире, "Qishloq va suv xo'jaligida innovatsion texnologiyalarni qo'llash samaradorligi" mavzusidagi xalqaro ilmiy Anjuman, 2024/2/23, 421-426.
10. Зебинисо Абдулхакимовна Абдувалиева, Турсунова Луиза Комиловна, Математический аппарат методов принятия решения документооборота в ВУЗах, 2022, 286-289.
11. Alijon Muhammadiyev, Shukurullo Aliqulov, PROSPECTS OF USING COMPUTER TECHNOLOGIES IN MODERN EDUCATION, Наука и технология в современном мире, 2024, 90-92.
12. Sh Aliqulov, M. Yaxiyaxonova. Ta'lim samaradorligini oshirishda kreativ va zamonaviy metodlarning ahamiyati. Raqamli ta'lim muhitida fanlararo integratsiyani Qo'llashning ta'lim ..., 2024.
13. ALIQULOV SHUKURULLO FAYZULLO, TA'LIM JARAYONIDA MULTIMEDIA VOSITALARINI QO'LLASH, JOURNAL OF NEW CENTURY INNOVATIONS VOLUME – 45 | ISSUE – 2 January – 2024, 2024/1/2, 61-65.
14. J.Toshpo'lotova M.O'ktamov, Sh.Aliqulov, Iqtidorli talabalarni fan, ta'lim va ishlab chiqarish korxonalarini bilan integratsiya qilishning zamonaviy usullari, Fan va texnika taraqqiyotida intellektual yoshlarning o'rn, 2024/4/29, 54-57.
15. J.Toshpo'lotova M.O'ktamov, Sh.Aliqulov, Hozirgi globallashuv jarayonida intellektual yoshlarning ijtimoiy rivojlanish davridagi roli, Fan va texnika taraqqiyotida intellektual yoshlarning o'rn, 2024/4/29, 40-43.
16. Mavlonov Sh Sh, FB Jurayeva, ZAMONAVIY TEXNOLOGIYALAR YORDAMIDA MINTAQALAR IQTISODIYOTINI RIVOJLANTIRISH, Экономика и социум, 2024, 234-238.
17. Feruza Jo'rayeva, Sarvinoz Xurramova, MA'LUMOTLAR BAZASINI BOSHQARISH TIZIMLARI TAHLILI, Прикладные науки в современном мире: проблемы и решения, 2024/12/9, 8-12.
18. Feruza Jo'rayeva, TA'LIM JARAYONIDA AQL XARITALARIDAN FOYDALANISH VA ULARNING AHAMIYATI, Молодые ученые, 2024/4/8, 159-166.
19. Feruza Jo'rayeva, Gulhayo Hamdamova, MEDIA SAVODXONLIK TUSHUNCHASI VA UNING JAMIYATIMIZ HAYOTIDAGI AHAMIYATI, Педагогика и психология в современном мире: теоретические и практические исследования, 2024/3/31, 31-35.
20. Tuxtanazarova N. A Davletov A. J. , Mavlanberdiyev S. F., Norqulova Z. N., Jurayeva F. B., Jurayeva D. Sh, STUDY RATIO OF MOISTURE AND BIOME FOR EXTREME SITUATION, ВЫСШАЯ ШКОЛА• №23 / 2021, 2021/12/23, 34-36.
21. Nuriddinova, Nozima, and Dinora Norboboyeva. "CHET ELDA ALOHIDA YORDAMGA MUHTOJ BOLALARNING INKLYUZIV TA'LIMI." Молодые ученые 3.8 (2025): 160-165.

22. Nuriddinova, Nozima, and Dinora Norboboyeva. "O 'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA INKLYUZIV TA'LIMNING ME'YORIY-HUQUQIY BAZASI VA RIVOJLANISH ISTIQBOLLARI." Наука и инновация 3.8 (2025): 146-151.
23. Salimova, Marjona, and Nozima Nuriddinova. "AXBOROT TEXNOLOGIYALARI VA TABIIY ILMIY FANLARNI O'QITISHDA DOLZARB MUAMMOLAR VA ULARNI HAL QILISHNING INNOVATSION USULLARI." Наука и инновация 2.38 (2024): 161-164.
24. Nuriddinova, Sevinch, and Nozima Nuriddinova. "Increasing the effectiveness of learning biology lessons by means of interactive games and interactive methods." Multidisciplinary Journal of Science and Technology 4.7 (2024): 288-290.

